

سلامی

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه روان شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته روان شناسی تربیتی

عنوان:

رابطه پایگاه هویت و مهارتهای حل مسأله با انگیزش پیشرفت در دانش آموزان

مقطع متوسطه شهرستان کهگیلویه (دهدشت)

استاد راهنما:

دکتر مرضیه امینی

استاد مشاور:

دکتر زهرا خدادادی

نگارش:

دانشمند قاسمی

تابستان ۱۳۹۲

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: دانشمند قاسمی دره زنگ در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۱۸ رشته: روانشناسی
تربیتی از پایان نامه خود با عنوان:

رابطه پایگاه هویت و مهارتهای حل مسأله با انگیزش پیشرفت در دانش آموزان مقطع متوسطه
شهرستان کهگیلویه (دهدشت)

با درجه عالی و نمره ۱۷/۷ دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضاء هیات داوری سمت امضاء اعضاء هیات داوری

۱- دکتر مرضیه امینی	استاد راهنما
۲- دکتر زهرا خدادادی	استاد مشاور
۳- دکتر مجید برزگر	استاد داور

مراتب فوق مورد تایید است. مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

منور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتدای فرهنگ و تمدن بشری، مادیان و اعضا، هیئت علمی و احدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از

آن سخن می گوییم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به مینت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشناء نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برنت: التزام به برنت جویی از حرکت رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب دانشمند قاسمی دره زنگ دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی تربیتی که در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان " رابطه پایگاه هویت و مهارتهای حل مسأله با انگیزش پیشرفت در دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان کهگیلویه (دهدشت) " با کسب نمره ۱۷/۷ (هفده و هفت دهم) دفاع نموده ام، بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری:

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

به مصداق حدیث شریف نبوی «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بسی شایسته است از زحمات بی شائبه و راهنمایی های مستمر استاد فرهیخته و فرزانه سرکار خانم دکتر مرضیه امینی که به عنوان استاد راهنما در کلیه مراحل این پژوهش راهگشا بوده اند، تقدیر و تشکر می نمایم.

همچنین از استاد فرهیخته و فرزانه سرکار خانم دکتر زهرا خدادادی که به عنوان استاد مشاور، با وجود مشغله فراوان، زحمت مشاوره ی این پژوهش را پذیرفتند و همواره راهنما و راهگشای نگارنده در اتمام و اكمال پایان نامه بوده است، صمیمانه سپاسگزارم.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

و

همسر فریتم و فداکارم

که در فراز و نشیب تحصیل، یار و مددکارم بوده اند

و همچنین تقدیم به:

فرزندان دلبندم حسین، حسن و هسام

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	چکیده
فصل اول: کلیات تحقیق	
۲	مقدمه
۴	بیان مساله
۷	اهمیت و ضرورت تحقیق
۹	اهداف پژوهش
۹	سئوالات پژوهش
۹	فرضیه ها
۱۰	تعاریف مفهومی
۱۰	هویت
۱۰	حل مساله
۱۰	انگیزش پیشرفت
۱۰	تعاریف عملیاتی
۱۰	هویت
۱۰	حل مساله
۱۰	انگیزش پیشرفت
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش	
۱۱	مقدمه

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۲.....	نظریه های مربوط به انگیزش پیشرفت..
۱۲.....	نظریه انگیزش پیشرفت مک کللند.....
۱۴.....	نظریه برانگیختگی.....
۱۵.....	نظریه نسبت دادن.....
۱۶.....	نظریه نیاز هنری موری.....
۱۷.....	نظریه اتکینسون.....
۱۸.....	نظریه واینر.....
۱۹.....	ویژگی افراد دارای انگیزه پیشرفت بالا.....
۲۰.....	روش های سنجش انگیزه پیشرفت.....
۲۰.....	آزمون اندریافت موضوع.....
۲۰.....	آزمون تارتن.....
۲۱.....	روش نگاره ای.....
۲۱.....	پرسشنامه های مداد و کاغذی و خودگزارشی.....
۲۲.....	ارتباط وضعیت عملکرد خانواده و انگیزه پیشرفت.....
۲۲.....	خانواده به عنوان سیستم.....
۲۲.....	خانواده به عنوان معلم و الگو.....
۲۳.....	خانواده به عنوان کانون محبت و امنیت.....
۲۳.....	آموزش انگیزه پیشرفت.....
۲۵.....	هویت.....
۲۷.....	عوامل روانی - اجتماعی موثر بر رشد هویت.....

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۹.....	نظریه های مربوط به هویت.....
۲۹.....	مدل بروزنسکی.....
۳۰.....	نظریه اریک فروم.....
۳۰.....	نظریه گوردن آلپورت.....
۳۱.....	نظریه ویلیام گلاسر.....
۳۱.....	رشد نوجوانان:مروری بر مسائل مربوط به دوران نوجوانی.....
۳۱.....	دوران اولیه نوجوانی.....
۳۲.....	اواسط نوجوانی.....
۳۳.....	اواخر نوجوانی.....
۳۴.....	مهارت حل مساله.....
۳۵.....	نظریه های مختلف حل مساله.....
۳۶.....	نظریه محرک - پاسخ و تداعی.....
۳۶.....	نظریه های گشتالت و شناختی.....
۳۶.....	نظریه های خپرپردازی و همانندنگاری کامپیوتر.....
۳۹.....	حل مساله و انتقال یادگیری.....
۳۹.....	راههای حل مساله.....
۴۳.....	مراحل آموزش حل مساله.....
۴۳.....	تحقیقات در داخل و خارج کشور.....
۴۶.....	جمع بندی.....

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل سوم: روش اجرای تحقیق

۴۷.....	روش تحقیق.....
۴۷.....	جامعه آماری و روش نمونه گیری.....
۴۸.....	حجم نمونه.....
۴۸.....	ابزار گردآوری اطلاعات.....
۴۹.....	پرسشنامه گسترش یافته سنجش عینی منزلت هویت من.....
۵۱.....	پرسشنامه حل مساله هپنر.....
۵۲.....	پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس.....
۵۵.....	روش اجرا.....
۵۶.....	ملاحظات اخلاقی.....
۵۶.....	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها (یافته ها)

۵۷.....	داده های توصیفی.....
۵۸.....	یافته های استنباطی.....

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۶۲.....	خلاصه تحقیق.....
۶۳.....	نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه ها.....
۶۸.....	محدودیت ها.....
۶۸.....	پیشنهادات.....
۶۸.....	پیشنهادات کاربردی.....

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۷۰.....	پیشنهادات پژوهشی .
۷۲.....	منابع و مآخذ.....
۷۲.....	فهرست منابع فارسی.....
۷۶.....	فهرست منابع انگلیسی.....
	پیوست ها:
۷۷.....	پیوست الف: پرسشنامه پایگاه هویت.....
۸۳.....	پیوست ب: پرسشنامه انگیزش پیشرفت هرمنس.....
۸۸.....	پیوست ج: پرسشنامه شیوه های حل مساله هپنر.....
۸۹.....	چکیده انگلیسی.....

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳-آمار دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه شهرستان دهدشت در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲.....	۴۷
جدول ۲-۳-آمار و اطلاعات دبیرستانهای انتخاب شده شهرستان دهدشت در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲.....	۴۸
جدول ۳-۳-اعتبار ثبات درونی پرسشنامه (EOM - EIS۲) برحسب ضریب آلفای کرونباخ در مقیاسهای هویت عقیدتی و بین شخصی دانشجویان ایران.....	۵۰
جدول ۴-۳-ضریب اعتبار (EOM - EIS۲) در مقیاسهای هویت عقیدتی و بین شخصی دانشجویان ایرانی به فاصله یک ماه.....	۵۰
جدول ۵-۳-کلید فرم ۶۴ سئوالی پایگاه هویت آدامز و همکاران.....	۵۱
جدول ۶-۳-کلید فرم ۲۴ سئوالی حل مسأله هپنر.....	۵۲
جدول ۷-۳- پایایی پرسشنامه پایگاههای هویت.....	۵۵
جدول ۸-۳- پایایی پرسشنامه مهارتهای حل مسأله.....	۵۵
جدول ۹-۳- پایایی ابزار تحقیق.....	۵۵
جدول ۱-۴- میانگین و انحراف معیار پایگاههای هویت دانش آموزان.....	۵۷
جدول ۲-۴- میانگین و انحراف معیار انگیزش پیشرفت دانش آموزان.....	۵۸
جدول ۳-۴- میانگین و انحراف معیار مهارتهای حل مسأله دانش آموزان.....	۵۸
جدول ۴-۴- ماتریس همبستگی پایگاههای هویت با انگیزش پیشرفت در دانش آموزان مقطع متوسطه.....	۵۸
جدول ۵-۴- ماتریس همبستگی مهارتهای حل مسأله با انگیزش پیشرفت در دانش آموزان مقطع متوسطه.....	۵۹
جدول ۶-۴- نتایج تحلیل رگرسیون انگیزش پیشرفت دانش آموزان از روی پایگاههای هویت به شیوه همزمان.....	۶۰
جدول ۷-۴- نتایج تحلیل رگرسیون انگیزش پیشرفت دانش آموزان از روی مهارتهای حل مسأله به شیوه همزمان.....	۶۰

چکیده:

این پژوهش با هدف تبیین رابطه پایگاه‌های هویت و مهارت‌های حل مسأله با انگیزش پیشرفت در بین دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه شهرستان کهگیلویه (دهدشت) انجام گردید. نمونه آماری پژوهش شامل ۲۵۱ دانش‌آموز دختر و پسر متوسطه بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. در این پژوهش از پرسشنامه‌های گسترش یافته سنجش عینی منزلت هویت من، شیوه‌های حل مسأله هپنر و انگیزش پیشرفت هرمنس استفاده گردید. برای تحلیل داده‌ها از آزمون معنی‌داری ضریب همبستگی و ضریب رگرسیون چند گانه استفاده شد. نتایج نشان داد که پایگاه هویت پیشرفته با انگیزش پیشرفت رابطه مستقیم معنی‌دار و پایگاه‌های هویت زودرس و سردرگم با انگیزش پیشرفت رابطه معکوس معنی‌دار دارند، پایگاه هویت تعویقی با انگیزش پیشرفت رابطه معنی‌دار ندارد، از بین مهارت‌های حل مسأله، درماندگی با انگیزش پیشرفت رابطه معکوس معنی‌دار و خلاقیت، اعتماد در حل مسأله و روی‌آورد با انگیزش پیشرفت رابطه مستقیم معنی‌دار دارند، بین پایگاه‌های هویت پیشرفته و سردرگم و انگیزش پیشرفت رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و پایگاه‌های هویت پیشرفته و سردرگم به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی انگیزش پیشرفت می‌باشند، بین مهارت‌های حل مسأله خلاقیت و روی‌آورد و انگیزش پیشرفت رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و مهارت‌های حل مسأله خلاقیت و روی‌آورد به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی انگیزش پیشرفت می‌باشند.

واژه های کلیدی: پایگاه هویت ، انگیزش پیشرفت ، مهارت‌های حل مسأله

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

نیاز به پیشرفت،^۱ یکی از نخستین انگیزه‌هایی است که به تفصیل مورد مطالعه قرار گرفته است. افرادی که نیاز به پیشرفت در آنها نیرومند است، می‌خواهند کامل شوند و عملکرد خود را بهبود بخشند. آنان وظیفه شناسند و ترجیح می‌دهند، کارهایی را انجام دهند که چالش برانگیز باشد و به کاری دست بزنند که ارزیابی پیشرفت آنها به نحوی، خواه با مقایسه آن با پیشرفت سایر مردم یا برحسب ملاکهای دیگر امکان پذیر باشد. به بیان رسمی تر، پیشرفت، رفتاری مبتنی بر وظیفه است که اجازه می‌دهد عملکرد فرد طبق ملاکهای وضع شده درونی یا بیرونی مورد ارزیابی قرار گیرد که در برگیرنده فرد در مقایسه با دیگران است یا به نحو دیگری در برگیرنده نوعی ملاکهای عالی است (اسمیت^۲، ۱۹۶۹، اسپنس^۳ و هلم رایش^۴، ۱۹۸۳، به نقل از بهرامی و رضوان، ۱۳۸۵). انگیزش پیشرفت را در بسیاری از حوزه‌های فعالیت مثل شغل، مدرسه، هنرهای خانگی یا مسابقات ورزشی و قهرمانی می‌توان مشاهده کرد.

^۱ -Need for Achievement

^۲ -Smit

^۳ -Spens

^۴ -Raysh

«من کیستم؟» این سؤال است که ذهن هر نوجوانی را به خود مشغول می کند و به دنبال همین سؤال است که در جست و جوی خویشتن و کسب هویت تلاش می کند. البته این سؤال به یکباره در نوجوانی ظاهر نمی شود، بلکه ریشه های آن از دوران کودکی وجود داشته است. در جریان رشد، کودکان به تدریج وجود خود را از دیگران و به ویژه مادر متمایز می کنند و خود را کمابیش مستقل و جدا از دیگران می بینند. این روند از سال های کودکی آغاز می شود. هویت یابی، در دوران نوجوانی و به موازات رشد فیزیکی، شناختی، اجتماعی و عاطفی، اهمیتی خاص می یابد. بسیاری از نوجوانان با شور زیادی از خود سؤال می کنند که جایگاه اجتماعی من کجاست؟ شغل آینده ی من چیست؟ رشته ی تحصیلی من چه خواهد بود؟ سرانجام با چه کسی ازدواج خواهم کرد؟ ارزش های مذهبی، اخلاقی و فلسفی من چه خواهند بود؟ انتخاب راه ها و ارزش های ممکن برای نوجوانان چندان ساده نیست. چرا که آن ها با طیف گسترده ای از انتخاب های ممکن مواجه می شوند و با توجه به تنوع انتخاب، باید تصمیم بگیرند (احدی و جمهری، ۱۳۸۰).

نوجوانان و بزرگسالانی که احساس هویت فردی در آن ها قوی است، خود را مجزا و متمایز از دیگران می دانند. آن ها برای این که احساس هویت داشته باشند، باید در طول زمان در خود تداومی ببینند. به قول اریکسون: «نوجوان برای رسیدن به یکپارچگی باید احساس کند که آن چه بنا به قراین موجود، در آینده خواهد شد، تداوم پیشرفته ی آن چیزی است که در سال های طفولیت بوده است» (ماسن^۱ و همکاران، ۱۳۸۰).

خاستگاه مساله و مهارت حل مساله را باید در آغاز تکوین خلقت جستجو کرد. اگر ارگانیزم در مسیر دستیابی به اهداف، امیال و خواسته های خود با مانعی برخورد کند، مسأله ای زاده می شود. هر گونه عکس العملی در جهت رفع این مانع و گذر از آن، نیازمند بهره گیری از راهبرد حل مسأله است. مهارتی که تسهیل گر مسیر تکامل فردی و اجتماعی است. مهارتی که ابزار غلبه بر مشکلات حال حاضر و تا حدودی معطوف به مشکلات آینده است. البته باید خاطر نشان کرد، مهارت حل مسأله در غیر انسان با انسان متفاوت است. این تمایز بر مبنای قوه تفکر که فصل ممیز انسان با سایر موجودات است صورت گرفته است. به دیگر سخن، تبحر در حل مسأله، مستلزم بهره گیری از تمام ظرفیت فکری است که در قالب راه حل، شکل کاربردی پیدا می کند. از میان مهارتهای مختلف، چیزی که می تواند انسان را در رویارویی با چالش ها یاری رساند تا مسیر موفقیت را طی کند، مهارت حل مسأله است. یعنی جنبه ای از حیات انسان که پیش بینی رفتار انسان را در اوضاع و احوال نامعین میسر می سازد (ضربی، ۱۳۹۰).

حل مسأله یک مهارت حیاتی برای زندگی در عصر حاضر است. امروزه در تمامی فعالیت ها، صاحبان امر به سوی مهارتهای تفکر سطح بالا و حل مسأله، چه در حیطه عمومی و چه در حیطه

^۱ -Masen

فناوری، خواه در فعالیتهای طبیعی و خواه در فعالیتهای مسأله مدار فرا خوانده می شوند و در اغلب جوامع بر این عقیده اند که باید بر افزایش مهارتهای حل مسأله تاکید کرد (وو^۱ و همکاران، ۱۹۹۶، به نقل از باباپورخیرالدین و همکاران، ۱۳۸۲).

بیان مسأله

مفاهیم انگیزش پیشرفت تحصیلی و شیوه های حل مسأله، به ویژه در دانش آموزان نوجوان از مفاهیم مهم مورد بررسی توسط روان شناسان، جامعه شناسان، و مربیان تربیتی است و متغیرهای زیادی در ارتباط با آن شناخته شده اند، ولی بیشتر بررسی ها پیرامون مسائل شخصیتی و خانوادگی موثر در این فرایندها انجام شده و به نقش پایگاه هویت که از اهمیت زیادی در نوجوانی برخوردار است، کمتر پرداخته شده است.

منظور از انگیزش پیشرفت^۲ یا انگیزش موفقیت، میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیتهایی است که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخصی وابسته است. افراد دارای سطح انگیزش پیشرفت بالا، برای حل مشکلات و رسیدن به موفقیت بسیار کوشا هستند. این افراد حتی پس از آنکه شکست می خورند، دست از تلاش بر نمی دارند و تا رسیدن به موفقیت به کوشش ادامه می دهند. (اسلاوین، ۲۰۰۶، به نقل از سیف ۱۳۷۹).

واضعان اصلی نظریه انگیزش پیشرفت، مککلند^۳، اتکینسون، کلارک و لول^۴ (۱۹۵۳) هستند (سیف ۱۳۷۹). باتل (۱۹۶۴ و ۱۹۶۵، به نقل از بهرامی و رضوان، ۱۳۸۵)، معتقد است که انگیزش پیشرفت تحصیلی عبارت است از گرایش همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به عالی ترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد همراه است.

انگیزش پیشرفت تحصیلی در مدرسه، به رفتارهایی اطلاق می گردد که منجر به یادگیری و پیشرفت می شود. انگیزش پیشرفت با عوامل بسیاری در ارتباط است که می توان دو مقوله ویژگی های آموزشی و اجتماعی را از مهمترین آنها دانست.

هویت^۵، نقش اجتماعی فرد و ادراک وی از آن است. اریکسون^۶ (۱۹۹۷) هویت را احساس همانندی، تداوم، یکتایی و استقلال فردی می داند که از باور وی در زمینه هدف ها، ارزش ها و تصویر بدنی اش سرچشمه می گیرد. در میان نظریات گوناگون هویت، نظریه اریکسون و مارسیا از اهمیت

^۱ - Wu

^۲ - Achievement Motivation

^۳ - McClelland

^۴ - Atkinson, Clark and Lowell

^۵ - Identity

^۶ - Erikson

ویژه ای برخوردار هستند. اریکسون نخستین روانشناسی است که ایجاد هویت را به عنوان مهمترین پیشرفت شخصیت در دوره نوجوانی مطرح کرده و آن را گامی اساسی در راستای رسیدن به بزرگسالی شادمانه و مولد شناخته است. الگوی پایگاه هویت مارسیا بیشتر بر پایه نظریه اریکسون در رابطه با شکل گیری هویت در نوجوانان است. او چهار سطح جداگانه در رشد هویت من پیشنهاد کرده است که عبارتند از: ۱- موفق یا پیشرفته^۱، ۲- تعویق^۲، ۳- زودرس^۳ و ۴- سردرگم^۴. "هویت موفق یا پیشرفته" از نظر رشدی پیشرفته ترین پایگاه هویت است که در آن فرد دوره ای از جستجوی هویت را پشت سر گذاشته و تعهدهای تعریف شده ای را در خود ایجاد کرده است. پایگاه "تعویق"، پیش درآمدی به دستیابی هویت است که در آن فرد در حال گذراندن دوره ای از جستجو یا بحران است، ولی هنوز به تعهد مشخصی دست نیافته است. در پایگاه "زودرس" افراد بدون گذراندن بحران هویت، تعهدهای نیرومندی را بر پایه همانند سازی به ویژه با والدین پدید می آورند. "سردرگمی" هویت از نظر رشدی دارای کمترین پیشرفت است که در آن فرد نه دارای تعهد روشنی است و نه در حال تجربه بحران هویت می باشد. بر پایه الگوی پایگاه هویت، با تحول فرد از کودکی به بزرگسالی از میزان پایگاههای هویت سردرگم و زودرس کاسته می شود و فرد به سوی پایگاه موفق یا پیشرفته پیش می رود (کرسینی^۵، ۱۹۹۹)، به نقل از شماره و آقامحمدیان، ۱۳۸۶).

به طور کلی حل مسأله به فرایند شناختی-رفتاری و ابتکاری فرد اطلاق می شود که به وسیله آن فرد می خواهد راهبردهای موثر و سازش یافته مقابله ای برای مشکلات روزمره را تعیین، کشف یا ابداع کند. به عبارت دیگر حل مسأله یک راهبرد مقابله ای مهمی است که توانایی و پیشرفت شخصی و اجتماعی را افزایش و تنیدگی و نشانه شناسی روانی را کاهش می دهد. حل مسأله مستلزم راهبردهای ویژه و هدفمندی است که فرد به وسیله آن مشکلات را تعریف می کند، تصمیم به اتخاذ راه حل می گیرد، راهبردهای حل مسأله را انجام داده و بر آن نظارت می کند (دزوریلا، شیدی، ۱۹۹۲)، به نقل از باباپورخیرالدین و همکاران، ۱۳۸۲). مسائل و مشکلات بسیاری در زندگی وجود دارد که نیازمند تلاش برای کنار آمدن با آنها و حل آنها هستیم. وجود مشکل در زندگی طبیعی است. در واقع خوشبختی انسان در آن نیست که با هیچ مشکل و مسأله ای روبرو نشود، بلکه در آن است که به هنگام رویارویی با آنها، توانایی حل آنها را داشته باشد. بعضی از افراد در مقابل کوچکترین مسأله و مشکل دچار ناراحتی و پریشانی می گردند و قادر به برطرف کردن آن نیستند. اینگونه افراد مستعد انواع آسیب های روانی و اجتماعی هستند. افراد دیگری نیز هستند که با بحران های بسیار سختی روبرو می شوند و توانایی آن را

۱ - Achievement
۲ - Moratorium
۳ - Foreclosure
۴ - Diffusion
۵ - Krsyny

دارند که با موفقیت آنها را پشت سر بگذارند. یکی از دلایلی که اینگونه افراد را توانمند می سازد و امکان موفقیت را در بحرانها فراهم می سازد، این است که از روش های صحیحی جهت حل مسائل استفاده می کنند. در حالیکه افرادی که به هنگام رویارویی با مشکلات دچار پریشانی می شوند، فاقد این توانمندی می باشند. اینگونه افراد در صورت وجود مشکل خود را ضعیف یا بی کفایت می دانند، خود را سرزنش و ملامت می کنند، بدون تفکر و تحمل و عجلانه عمل می کنند و یا از مشکل فرار می کنند و قدرت تفکر در مورد راه حل های مناسب تر و سازگارانه تر را ندارند. از آنجاییکه همه افراد در زندگی خود با مسأله و مشکلاتی روبرو می شوند، ضروری است که نحوه حل صحیح مشکلات را بیاموزند تا بتوانند به طرز موثری با این مسائل و مشکلات برخورد نموده و از بروز مشکلات و مسائل پیچیده تر بعدی پیشگیری نمایند (ضربی، ۱۳۹۰).

دیدگاه هپنر^۱ (۱۹۹۵) تلفیقی از نظریه های شناختی - رفتاری است. وی برای حل مسأله شش نوع سبک در نظر می گیرد که عبارتند از:

- ۱- درماندگی: که استیصال فرد را در موقعیت مسأله دار نشان می دهد.
- ۲- مهارگری: که نشانگر برخورد با مسائل بر حسب مهارگری درونی و بیرونی است.
- ۳- خلاقیت: بیانگر در نظر گرفتن راه حل های متنوع در هنگام مواجهه با موقعیت مسأله دار است.
- ۴- اعتماد در حل مسأله: که سطح پذیرش توانایی خویش برای حل مشکلات را نشان می دهد.
- ۵- اجتنابی: نشانگر پرهیز از موقعیت های مسأله دار است.

۶- سبک روی آورد یا گرایش: که مبین «بازخورد» مثبت به مشکلات و گرایش به مقابله با آنهاست (محمدی، ۱۳۸۳، صاحبی و دیگران، ۱۳۸۰، مظاهری و دیگران، ۱۳۸۰، باباپورخیرالدین و دیگران، ۱۳۸۲، به نقل از ضربی، ۱۳۹۰).

با توجه به مطالب عنوان شده و از آنجا که کمتر به تبیین رابطه پایگاه هویت و شیوه های حل مسأله دانش آموزان با انگیزش پیشرفت پرداخته شده، بررسی حاضر با هدف مقایسه نوع پایگاه هویت در دانش آموزان و بررسی ارتباط پایگاه هویت و شیوه های حل مسأله دانش آموزان با انگیزش پیشرفت انجام می شود، تا نقش احتمالی پایگاه هویت و شیوه های حل مسأله در انگیزش پیشرفت شناخته شود. اهمیت این پژوهش افزون بر جنبه اجتماعی آن، از نظر تحصیلی و آموزشی نیز مورد توجه

^۱ -Hepner

است. علاوه بر این در این پژوهش سهم متغیر های پیش بین (پایگاه هویت و شیوه های حل مسأله) در تبیین و پیش بینی متغیر ملاک (انگیزش پیشرفت) تعیین می گردد.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

هویت و نحوه شکل گیری آن، از موضوعاتی است که مورد علاقه بسیاری از حوزه های علمی همچون روانشناسی، جامعه شناسی، علوم سیاسی و حتی ادبیات و هنر می باشد. از دیدگاه روان شناسی، موضوع هویت در شاخه های مختلفی چون روان شناسی اجتماعی، روان شناسی رشد، روان شناسی مرضی و روان شناسی شخصیت مورد بحث قرار گرفته است.

اجرای پژوهش حاضر از چند نظر اهمیت دارد: نخست، موضوع هویت و چگونگی گذر از آن به عنوان یکی از نظریه های مطرح شده در حوزه رشد مورد توجه است، و از دیدگاه نظری توصیف و مفهوم سازی آن در کشور ما ضرورتی انکار ناپذیر دارد. در رابطه با دیدگاه مارسیا از سال ۱۹۶۶ تاکنون پیشروان موضوع هویت و عوامل مرتبط با آن پژوهش های متعددی در کشورهای مختلف بر روی دانشجویان و دانش آموزان سالهای آخر دبیرستان انجام داده اند. دیدگاه وی تا حدودی نمایانگر یک الگوی عملی از نحوه ی هویت یابی است و از پرنفوذ ترین مباحث مطرح شده اریکسون به شمار می آید. بنابراین از دیدگاه نظری بررسی وضعیت هویت خویشتن و انطباق دیدگاه او با شرایط فرهنگی ایران، بخصوص نوجوانان مناطق محروم کشور یک مسئله جالب و ضرورتی انکارناپذیر است و یافته های چنین بررسی می تواند مبنای بسیاری دیگر از پژوهش های بعدی در کشور ما باشد. از سوی دیگر، بررسی ارتباط بین پایگاه هویت، مهارت حل مسأله و انگیزش پیشرفت در این مقطع سنی و اهمیت مولفه های حل مسأله و انگیزش پیشرفت در کنار آمدن با شرایط پراسترس دوره نوجوانی و رسیدن به هویت از نکات اساسی پژوهش حاضر می باشد. لذا شناخت ویژگی هایی که پیکره و چهارچوب هویت یابی نوجوان را تعیین می کند، برای مربیان، دست اندرکاران آموزش و پرورش و مسئولین فرهنگی کشور امری حیاتی است. اگر دست اندرکاران آموزش پرورش آگاه باشند که چه عواملی باعث تسریع امر هویت یابی درست دانش آموزان می شود، آنها با آگاه کردن معلمان سعی در زمینه سازی مناسب برای این امر خواهند کرد. این نکته ای است که ضرورت عملی و کاربردی پژوهش حاضر را برجسته می سازد. علاوه بر موارد مذکور موارد ذیل اهمیت موضوع را می رساند:

۱- هیچ چیز در دنیا برای نوجوان به اندازه پرسشهایی که به هویت او مربوط می شود، نگرانی و دلواپسی ایجاد نمی کند.